

nje historiografije u zemaljama nastalih raspadom Jugoslavije. Zasigurno veliki su doprinos odabiru tema i načinu njihove obrade autorima radova dali njihovi mentori profesori koji učestvuju u ovom projektu: Branimir Janković iz Zagreba, Husnija Kamberović iz Sarajeva, Adnan Prekić iz Nikšića, Božo Repe iz Ljubljane i Dubravka Stojanović iz Beograda. Vrijednost zbornika je utoliko veća zato što su autori mladi historičari iz regiona koji pripadaju generacijama koje ove ratove nisu doživjele jer su rođene poslije njih te vjerovatno ne nose teški teret subjektivnog iskustva osim onog koji su im ugradili obrazovni sistemi. Oni su pokazali volju, spremnost i sposobnost bavljenja ovim temama te pokretanje otvorenog dijaloga u akademskom duhu koji će nadamo se ostati aktuelan i na duge staze u njihovim budućim naučnim karijerama.

MELISA FORIĆ PLASTO

DOI: 10.46352/23036974.2021.287

Judith L. Pace, *Hard questions. Learning to teach controversial issues.* Rowman & Littlefield Publishers, 2021.

Kontroverznim označavamo one teme koje izazivaju snažna osjećanja, nose suprotne tvrdnje o osnovnim činjenicama i imaju tendenciju da stvaraju ili učvršćuju podjele među ljudima stvarajući sumnju i nepovjerenje. Govoreći o historiografijama te o nastavi historije u postkonfliktnim društvima, kakva je i Bosna i Hercegovina, kontroverznom se može označiti svaka od tema iz nacionalne historije. Poučavanje kontroverznih tema iziskuje odgovarajuće vještine i primjene različitih strategija koje neće produbiti ili izazvati novi konflikt. Upravo je ova tema u fokusu knjige dr. Judith L. Pace

koja je objavljena početkom 2021. godine.

Judith Pace je redovni profesor na Univerzitetu San Francisco pri Odjelu za edukaciju nastavnika. Prije univerziteteske karijere dugo godina je radila kao nastavnik u školi nakon čega je angažirana na Univerzitetu Harvard gdje je i doktorirala. Njeni kursevi uključuju učenje i podučavanje, podučavanje za različitost i socijalnu pravdu, kurikulum i kontroverze, te razvoj i dizajn kurikuluma. Kroz ove kurseve radi na obuci edukatora za rad sa konceptualnim i praktičnim alatima za stvaranje konstruktivističkih, transformativnih i pravičnih iskustava učenja koja promovišu kritičke i demokratske navike uma, duboko razumijevanje i građansku aktivnost. Područja interesovanja su joj obrazovanje nastavnika, obrazovanje u društvenim naukama, poučavanje kontroverznih tema i supostavljenih historija, odnosi u učionici, kurikulumi itd. Autorica je više radova i knjiga posvećenih poučavanju kontroverznih tema i demokratskog obrazovanja.

Njena nova knjiga "*Hard questions. Learning to teach controversial issues*" zasniva se na ideji da je teško pokretati kontroverzne teme u učionici ali to istovremeno predstavlja zlatnu priliku za njegovanje ideja i praksi koje otvaraju um, poučavaju građanskom diskursu i ohrabruju angažman na jednom širem nivou. Štaviše, osmišljen i pozitivan pristup kontroverzama utemeljen na kritičkom mišljenju i poštovanju drugih je neosporno potreban u školama širom svijeta. Knjiga je namijenjena široj publici, nastavnicima na svim nivoima obrazovanja, edukatorima nastavnika, studentima nastavničkih fakulteta, donosiocima odluka u obrazovanju i istraživačima zainteresiranim za poučavanje o kontraverzama. Kroz knjigu možemo pronaći odgovore na sljedeća pitanja: Kako možemo pripremiti nastavnike da preduzmu ovaj suštinski, ali

težak, posao? Kako ih možemo educirati da izbjegnju višestruke zamke i uspješno podučavaju kontroverzna pitanja uspješno? Kako širiti ideju obrazovanja za demokratiju u eri kada su programi obrazovanja nastavnika širom svijeta podvrgnuti narastajućim političkim i ekonomskim silama odgovornosti, birokratije i konkurencije?

Knjiga je nastala na osnovu međunarodnog istraživačkog projekta, kojem su u fokusu bili kursevi za obrazovanje nastavnika i časovi u srednjim školama na kojima su poučavane kontroverzne teme. Podcrtavajući da je obilna literatura o kontroverznim temama na svjetskom nivou dostupna ali da je jako malo konkretnih primjera na koji način obučiti i pripremiti buduće nastavnike za ovaj odgovorni zadatak, autorica daje uvid u univerzitetske kurseve za obrazovanje nastavnika i donosi primjere konceptualnih i praktičnih alata korištenih za podučavanje kontroverznih tema, dva iz Sjeverne Irske, jedan iz Engleske i jedan iz Sjedinjenih Američkih Država. Ona je tokom akademske 2016/17. godine provela vrijeme opservirajući ove kurseve i izdvojila pozitivne primjere iz njihove prakse rada sa studentima. Osim opservacija obavljani su intervjui sa profesorima i sa studentima u cilju iscrpne procjene kurseva i ličnih iskustava o njima. Sistematičnost u istraživanjima odrazila se na izuzetno sistematičnu strukturu knjige kroz uvod i devet poglavlja. Osam poglavlja su posvećena svakom od profesora edukatora, njihovom pristupu i strategijama poučavanja, te studentima i njihovim iskustvima učenja i refleksijama o praksi. Na kraju svakog poglavlja izvučene su ključne poruke i ideje koje čitaocu pomažu u konačnom apstrahiranju teme.

Mark Drummond, edukator nastavnika iz Sjeverne Irske drži kurseve Građanskog obrazovanja i historije. Mark je ohrabrio

svoje studente, buduće nastavnike da isprobaju različite alate kao što su hodajuća debata i igranje uloga, politički murali i analiza primarnih i sekundarnih izvora. Studenti nastavnici su se suočavali s različitim izazovima kao što su reakcije učenika na kontroverzu, njihove vlastite emocije izazvane kontroverznim temama i ograničeno vrijeme za njihovu obradu. U svom radu eksperimentisali su sa različitim metodama kojim bi naveli učenike osnovne škole da razmotre različite perspektive istorije, ljudskih prava i politike. Iz njegovog primjera i njegovih principa prakse, kao što je razvoj povjerljivog okruženja u učionici, korištenje dokaza za kritičko razmišljanje i korištenje bogatih resursa i dijaloške pedagogije, studenti su imali prilike dosta naučiti.

Eduikatorica nastavnika iz Sjeverne Irske Paula Barstow nu okviru svojih kurseva Građanskog obrazovanja nastoji naglasiti da se potencijalni rizici podučavanja kontroverznih pitanja mogu ograničiti pažljivim planiranjem proaktivne komunikacije i temeljnim promišljanjem kako bi učenici i nastavnici bili sigurni u okruženju poučavanja o kontroverzama. Nastavnici treba da koriste inkluzivnu diskusiju kao što je pješačka debata, promišljanje (strukturirana akademska kontroverza), razgovor na vrtuljku i pisani razgovor koji podstiču sve učenike da ravnopravno učestvuju. Nastavnici u inicijalnom obrazovanju izjavili su da su najviše naučili iz strukturiranih aktivnosti malih grupa, pažljivog osmišljavanja nastavnog plana i programa, priprema za nastavu i istraživanja uloge nastavnika. Napori studenata nastavnika bili su ograničeni manjkom vremena, pritiskom da se pokrije nastavni plan i program i nastavnicima mentorima u školi koji su ometali njihovu autonomiju.

Treći primjer dolazi od Iana Shepherd, edukator nastavnika iz Engleske. i njegov kurs historije. Ianov pristup pripremi nastavnika inicijalnog obrazovanja za podučavanje kontroverznih pitanja u okviru kursa historije bazira se na praksi ugrađenoj u časove, umjesto da se njome bavi diskretno. Njegova ideja je da sve u nastavnom planu i programu ima potencijal da bude osjetljivo ili kontroverzno. Sveukupni pristup pripremi nastavnika inicijalnog obrazovanja bio je da se integrišu kontroverzni elementi u sesije i zadatke. On zastupa stav da nastavnici prije službe, kada se pripremaju za podučavanje kontroverznih pitanja, prvo moraju razviti svoje znanje o predmetu, biti spremni da eksperimentišu sa provokativnim izvorima i eksperimentalnim metodama, te da razmišljaju o podučavanju i učenju u svojoj učionici. Nastavnici su naučili da podučavanje kontroverznih pitanja prvo zahtijeva strukturiranje konceptualne promjene u kojoj se nastavnik oslanja i izvlači prethodno znanje učenika, podstiče učenike da se pozabave upitnim pitanjima koja su često moralna i pomaže učenicima da dođu do novih razumijevanja. Iako su studenti nastavnici bili sputani svojim rasporedom, zahtjevima nastavnog plana i programa i tradicionalnom školskom kulturom, bili su podržani ohrabrenjem svojih kolega, mentora i šefova odjeljenja.

Posljednji opservirani kurs bio je kurs Društvenih studija Liz Simmons, edukatorice nastavnika iz SAD-a. Liz je vjerovala da su podučavanje kontroverznih pitanja i podučavanje teške historije različite prakse, ali oboje služe time da se diskusija u učionici pretvara u centralnu pedagogiju i sadržaj kursa za pripremu nastavnika. Alati koje je Liz predstavila svojim studentima bili su strukturirana akademska kontroverza, sokratski seminar, gradska vijećnica i studija

slučaja, kao i nastavni programi kao što su Nacionalni forum za pitanja i Brown University's Choices. Liz je naglasila da je nastavnicima inicijalnog obrazovanja potrebno eksplicitno modeliranje za uspješno upravljanje diskusijom, prilike za praktičan rad u učionici, povratne informacije kao i samoprocjena studentske prakse. Lizini studenti su najviše cijenili praktičnu nastavu i diskusiju o problemima u kursu metoda. Koristili su strukturiranu akademsku kontroverzu i druge metode diskusije u svojoj nastavi, ali u jednom slučaju, nastava kontroverznih pitanja bila je ograničena profesionalnom zajednicom nastavnika za učenje i evaluacijom nastavnika prve godine.

S obzirom na to da spomenuti nastavnici koriste različite pristupe u radu sa studentima nastavničkih fakulteta u podučavanju o kontroverznim temama čitaoci su u prilici komparirati njihove pedagoške strategije, iskustva studenata te sami ocijeniti koje su se strategije pokazale najučinkovitijim vodeći računa o različitim društveno-političkim i kulturnim okruženjima. S obzirom na iscrpne opise primjera i metoda nastavnici ih mogu usvojiti i prilagoditi potrebama svoga rada što smatram najkorisnijim aspektom knjige.

Posljednje, deveto poglavlje donosi zaključke, teška pitanja te preporuke za podučavanje kontroverznih tema na osnovu analiziranih iskustava. Autorica naglašava da su sva četiri edukatora, iako rade u različitim kontekstima i školskim predmetima, istakla tri kamena temeljca za otvoreno učionično okruženje – sadržaje problema, pedagoške metode i alate za oblikovanje demokratskog istraživanja i diskursa, te stvaranje podržavajuće atmosfere. Svi edukatori u radu sa studentima nastavnicima su vodili računa o njegovanje toplog i podržavajućeg okruženja u učionici, temeljitoj pripremi i planiranju;

refleksiji o identitetu i ulogama nastavnika; proaktivnoj komunikaciji sa roditeljima, drugim nastavnicima i administratorima; pažljiv odabir, procjena vremena i uokvirivanje pitanja; naglasku na kreativnim izvorima i grupnim aktivnostima; upravljanju diskusijom i rješavanju emocionalnih sukoba. Nastavnici u inicijalnom obrazovanju složili su se da su dobra priprema časa, odabir pravih pedagoških metoda i alata i stvaranje atmosfere podrške bili ključni za rješavanje kontroverznih pitanja. Najveća ograničenja koja su imali bila su vremenska ograničenja, obavezni nastavni planovi i programi, ispiti, te nedostatak podrške u školama.

Judith L. Pace ovom knjigom javnosti nudi nova saznanja o tome kako ojačati praksu na svim nivoima školovanja. Njeno istraživanje ukazuje da bi strukturiranje učesće univerziteta u nastavi i praktičnoj nastavi studenata trebalo biti vitalni izvor podrške. U idealnom slučaju, edukatori nastavnika bi trebali raditi više sa nastavnicima mentorima u školi kako bi zajednički pružili podršku nastavnicima koji tek počinju svoje karijere. Pravilno definiranje i obrada kontroverznih tema neophodni su u razvoju kompetencija za demokratsko društvo, zato ova knjiga može biti inspirativna nastavnicima na svim nivoima obrazovanja, donosioćima odluka pri procesima reforme i kreiranja novih kurikuluma a najviše studentima - budućim nastavnicima u ojačavanju njihovih znanja i vještina neophodnih za njihov poziv.

MELISA FORIĆ PLASTO

DOI: 10.46352/23036974.2021.290

**Edin Veladžić, Slavojka Beštić
Bronza, Bojana Dujković
Blagojević, Melisa Forić Plasto,
Elma Hašimbegović, Senada Jusić
– Dučić, Fahd Kasumović, Marija
Naletilić, Edin Radušić, *Univerzalne
vrijednosti iz prošlosti za društvo
budućnosti. Alternativni kurikulum
za historiju/istoriju/povijest u Bosni i
Hercegovini – doprinos promoviranju
humanizma u nastavi historije i
suočavanje sa bosanskohercegovačkim
kontraverzama. Priručnik za
nastavnike, EuroClio HIP BiH –
Udruženje nastavnika i profesora
historije/istorije/povijesti Bosne i
Hercegovine, Sarajevo, 2021, 147 str.***

Udruženje nastavnika historije/istorije/povijesti EuroClio HIP BiH je već odavno u bosanskohercegovačkoj, ali i evropskoj javnosti postalo prepoznatljivo po projektima u kojima ukazuju na važnost inovacije u izvođenja nastave historije u školama. Naime, članovi pomenutog udruženja su nastojali prikazati drugačiji pristup u izvedbi nastavnog procesa. Važno je naglasiti da je situacija u Bosni i Hercegovini situacija po pitanju obrazovanja dosta kompleksna, na što utiču različiti faktori - povijesni, politički, odgojni, kulturni, lokalni, itd. Još 2019. godine udruženje je priredilo "Alternativni kurikulum za historiju/istoriju/povijest u Bosni i Hercegovini. Doprinos promoviranju humanizma u nastavi historije i suočavanju sa bosanskohercegovačkim kontraverzama." Tu nije bio kraj njihove misije, pa su autori kurikuluma Edin Veladžić, Slavojka Beštić Bronza, Bojana Dujković Blagojević, Melisa Forić Plasto, Elma Hašimbegović, Senada Jusić – Dučić, Fahd Kasumović, Marija Naletilić i Edin Radušić odlučili sastaviti priručnik